

דפים נב — נג

ק"ט. האם יש פדיון למעשר שני באופנים הבאים?

- א. מעשר שאין בו שוה פרוטה או אין בחומשו שוה פרוטה.
- ב. מעשר השוה פרוטה ומחצה.
- ג. מעשר שבירושלים, טהור או טמא.
- ד. מעשר שנכנס לירושלים ויצא.
- ה. מעשר שנכנס לירושלים ונפלו המחיצות.
- ו. הלקוח בכסף מעשר.

א. מעשר שני שאין בו שוה פרוטה, אינו מתחלל על מעות סתם (אם גאל יגאל איש ממעשרו — ולא כל מעשרו. פרט לשאין בו שוה פרוטה, שאינו חשוב 'ממון' לתפוס פדיון. עתוס'). אבל אם יש לו מעות שכבר חילל עליהן מעשר, מחלל הוא וחומשו על המעות הללו, שאי אפשר לו לאדם לצמצם מעותיו, וודאי יש בהן חלק פנוי ומחלל על אותו חלק. כן אמר חזקיה, וכן שנו בבבלי. וצריך שהמעשר שבמטבע יהא באותה דרגת חיוב של המעשר שבא עתה לחללו, או בדרגת חיוב גבוהה יותר, אבל לא בכגון שהמעשר הפחות משהו פרוטה הוא מדאורייתא והמעשר שבמטבע דרבנן (פוסקים).

אין לו מעות מעשר, ימתין עד שיהא לו מעשר נוסף ויצרף לשוה פרוטה ויחלל. מבואר בגמרא שמעשר דאורייתא אינו מצטרף עם מעשר דרבנן [כגון מעשר שנתבטל מהתורה ברוב חולין ומדרבנן אינו בטל משום 'דבר שיש לו מתירין'] להיות ביחד שוה פרוטה.

יש אומרים [דלא כרש"י] שמעשר שאינו שוה פרוטה אין בו חיוב אכילה ופדיון מדאורייתא. ויש מוסיפים שמותר לאכול חוץ לירושלים מדין תורה (ע' בהדושי הראשונים כאן). ודוקא כשמעיקרא אין לו פירות נוספים, אבל יש לו, הרי זה מעשר-שני לכל דבר (עפ"י חו"א דמאי ג, ג).

לדברי רב אסי וריש לקיש [דלא כרב אמי ורבי יוחנן], אפילו יש בו שוה פרוטה אבל בחומשו אין שוה פרוטה — נתמעט מחילול, לפי שאינו ראוי לתוספת חומש. והוכיחו בגמרא כדעה זו. גם אמרו להלן (נה.) שכן היא דעת סתם מתניתין (וכ"כ הראשונים שם, שדעה ראשונה נדחתה).

יש מפרשים [דלא כרש"י ותוס' בגטין] שהגידון הוא רק ביחס לתוספת חומש, שאם אין בחומש שוה פרוטה פודים אותו ללא חומש (עפ"י הרמב"ם מעשר שני ה, ד. י"א שפסק כרב אסי וריש לקיש וכסתם מתני' דלקמן. ויש מפרשים שמקורו מהירושלמי בפרקנו, ופסק דלא כהבבלי). ולפי זה, אם פודה מעשר שאין בו ארבע פרוטות על שווי פרוטה אחת, ובא להוסיף חומש, יחלל על פרוטה ורביע [ממטבע גדול], שאם יחלל על פרוטה בלבד, נמצא שהמעשר עצמו התחלל על פחות משהו פרוטה. [וכן הדין בכל מקום שיש ספק בחיוב חומש ופודה על פרוטה] (עפ"י חו"א ועוד). ויש אומרים אפילו כשמחלל מעשר מרובה, כל שמחללו על פחות מארבע פרוטות, שאין בחומשו פרוטה — אינו מוסיף חומש (עפ"י אור לציון — לפי שיטת הרמב"ם).

ובתוס' בגטין מבואר שלעולם אין לחלל מעשר על פחות מד' פרוטות.

ב. מבואר בגמרא (על פי תוס') שמעשר השוה פרוטה ומחצה, אי אפשר לחללו על שתי מטבעות של פרוטה, כי החלק העודף על הפרוטה אינו נתפס על המטבע. הלכך יביא מטבע אחת גדולה ויחלל עליה. לפיכך המחלל מעשר על פרוטות, יביא עמהן מטבע אחת גדולה כגון איסר, שהרי אי אפשר לצמצם שישוה המעשר לפרוטות שלמות (עפ"י תוס').
ואולם הרמב"ן כתב שיכול לחלל פרוטה וחצי על שתי פרוטות אם מתכוין להתפיסן בשלימותן על המעשר. ולא אמרו בגמרא אלא כשמכוין שישאר חצי פרוטה פנויה במטבע. ודעת הרשב"א כהתוס'.

ג. מעשר טהור אינו נפדה בירושלים (כי ירחק ממך המקום... ונתתה בכסף...). אבל אם נטמא, פודים אותו אפילו בירושלים (כי לא תוכל שאתו — ואין 'שאת' אלא אכילה. רבי אלעזר).
א. משמע שחייב לפדותו כדי לאכול דמי פדיונו בתורת מעשר (שו"ת הרשב"א ח"א רפט).
ב. מעות מעשר נפדים אף בירושלים (מעשר שני ג, ד; רמב"ם מעש"ש ח, ו).
ג. כתבו כמה פוסקים שבזמן הזה אין פודים מעשר טמא בירושלים, כי גם ללא טומאתו אי אפשר לאכלו. ואולם המנהג כדברי הרדב"ז שפודים (ע' מנחת שלמה ח"א סד; סו, טו; עא, טז).

ד. מעשר שנכנס לירושלים — קלטוהו מחיצות מלפדות, הלכך אפילו יצא מירושלים אין לו פדיון כשהוא טהור. ואמר רבא: 'מחיצות לקלוט' — מדרבנן, ואילו מדין תורה לא נאמרו 'מחיצות' אלא לענין מצות אכילה בתוך העיר, אבל לא לענין קליטת המעשר.
גם מעשר שאין בו שוה פרוטה, מחיצות קולטות אותו.
א. אין חילוק בין חילול פירות על מעות או על פירות אחרים (חזו"א דמאי ג, ו).
ב. מעשר שיצא מירושלים ופדה אותו, אם אכלו חוץ לעיר אחר הפדיה — אין לוקים עליו, שהרי מדין תורה הוא פדוי (מנחת חינוך תמב, ג).
ג. יש מי שכתב לחדש שמעשר של פירות שגדלו בירושלים, הואיל ולא היה להם מעולם דין פדיון, אפשר שמדין תורה קלטוהו מחיצות ואין לו פדיון אפילו יצא (עפ"י צ"ח פסחים לו: וע' מנחת חינוך תעג, ד).
ד. מעשר שנכנס לירושלים, קלטוהו מחיצות ואסור להוציאו מהעיר (עפ"י רמב"ם מעשר שני ב, ט; מנ"ח תעג, ד).

ה. מעשר שנכנס לירושלם ונפלו מחיצות (= רובן. תוס') — מבואר בגמרא שדינו כמעשר שנכנס לירושלים, שאין לו פדיון כשהוא טהור. ואף על פי שאין הדבר מצוי וגם אין לו תקנת אכילה עד שייבנו החומות — לא חילקו חכמים בתקנתם וגזרו אף באופן זה.
יש צד לומר שלא אמרו אלא כל זמן שהמעשר בתוך העיר, שלכך לא חילקו חכמים, כדי שלא יאמרו ראינו מעשר נפדה בירושלם, אבל אם יצא מהעיר — יש לו פדיון הואיל ונפלו מחיצות (ערמב"ן שצדד לתרץ בזה הסוגיא בסנהדרין, ואולם לבסוף נקט תירוץ אחר).
ומהרמב"ם (מעשר שני ו, טז בית הבחירה ו, טז ובמל"מ) נראה שאם המעשר בתוך העיר, אפילו אין לה חומות — נאכל. ורק כשיצא ונפלו מחיצות אין לו התר. וצ"ע.

ו. הלקוח בכסף מעשר שננטמא — יפדה. רבי יהודה אומר: יקבר, שסובר אין פדיון (אפילו בדיעבד. פוסקים) אלא למעשר עצמו (או אף לכסף מעשר. עתוס').

דף נג

קכ. תרומה ומעשר שנתערבו בחולין, האם הם בטלים ברוב?

התרומה (מלבד תרומת חו"ל. ע' בכורות כז), אין לה ביטול אלא באחד ומאה.
 א. מדין תורה הריהי בטלה ברוב כשאר איסורים [ובתערובת לח בלח — בנותן טעם, למ"ד טעם כעיקר דאורייתא], אבל חכמים החמירו שאינה בטלה אלא באחד ומאה (תוס' וש"ר). ומעלה מהתערובת לכהן כפי כמות התרומה שנתערבה (ערלה ב,א).
 ב. דעת הרבה מהראשונים שבתערובת מין בשאינו מינו, התרומה בטלה בששים (ריטב"א כאן ובחולין צז: צט. ובע"ז עג: ורמב"ן שם; תוס' חולין שם; רמב"ם תרומות יג,ב ובפיה"מ ערלה ב,ז; תורת הבית ה,ה (ס,ב) ובחידושי חולין צז: ודלא כרש"י חולין צט.
 וע' חו"א (י"ד כז,י) שגם כשא"א לעמוד על הטעם, בטלה בששים בתערובת מין בשאינו מינו, וטעות סופר יש בדברי הרמב"ם (מאכ"א טו,כט-ל). ובספר אור שמח כתב בדעת הרמב"ם שבא"א לעמוד על טעמו — דינה במאה. וע"ע: אור גדול; חזון יחזקאל).

פירות מעשר שני שנתערבו בחולין — בטלים ברוב. ודוקא אם אין אפשרות מעשית לאכלם בהתר, שאי אפשר לפדותם ולא לאכלם, כגון מעשר טמא האסור באכילה, והוא פחות משהו פרוטה ואין לו מעות ראשונות לחללו עליהן. [ואעפ"י שיכול לחלל מעשר אחר על מטבע גדולה ושוב לחלל את המעשר הזה על אותו מטבע, יש לחוש שמא יטעה ויעשה כן בפרוטות ולא יחול הפדיון על חצי פרוטה. וגם אין אומרים יצרף פירות דמאי כדי שיהיו שוה פרוטה — כי עלול להביא טבל דאורייתא, והרי אינו מצטרף עם מעשר זה שאינו אלא מדרבנן, שהרי מדין תורה הוא בטל]. או כגון שנכנס לירושלים [ושוב אין לו פדיון] ונפלו מחיצות [וא"א לאכלו עד שייבנו מחדש]. אבל אם יש אפשרות לפדותו או לאכלו — אינו בטל, שכל דבר שיש לו מתירין לא בטל.

א. כתבו ראשונים שלפי דעת תנאים אחת (בסוף מסכת ע"ז), דבר שיש לו מתירין בטל ברוב (עפ"י רמב"ן וריטב"א כאן ובע"ז עג: ובמלחמות ה' — פסחים ל:).

ב. מבואר בתוס' שאם הוא מרוחק מירושלים, אין אפשרות האכילה בירושלים מחשבתו 'יש לו מתירין'. [הרשב"א (ותורא"ש) הוסיף באור, שכיון שנצרך להוצאת ממון כדי להעלות הפירות — אין זה 'דשיל"מ', משא"כ כשאין הפסד ממון. (והר"ן לא הזכיר הפסד ממון אלא טורה גדול. וכ"ה בריטב"א ובתור"פ). ואילו מלשון הרמב"ן משמע שכיון שמחוסר מעשה, דהיינו העלאת הפירות, ואינו עומד לכך, שאין רגילים להעלות הפירות עצמם — אין זה 'דשיל"מ'. וע"ע בשו"ת חות יאיר קלא; שער המלך מאכלות אסורות טו,כ].

ומרש"י משמע לכאורה שכל שהוא טהור ואפשר להעלותו — נחשב 'דבר שיש לו מתירין'. וצ"ע.

ג. היה אפשר לומר שלפי מה שתוצו שלכך אין מביא איסור ומחלל עליו, שמא יביא פרוטות, שוב אין צריך לאוקימתא הראשונה בדלית ליה מעות הראשונות אלא אפילו יש לו לא יפדה, שמא פעם אחרת יביא שתי פרוטות. ואולם מתוך לשון הרשב"א נראה לדקדק שאין חוששים אלא כשמכויין מתחילה להביא מטבע משוייר. וגם בגמרא לא אמרו 'אלא', ומשמע שהאוקימתא הראשונה קיימת. ולפי זה אם יש לו מעות הראשונות, אכן אין המעשר בטל ברוב, שיש לו מתירין ע"י חילול.

ד. לתירוץ רב ששת משמע שבאין בו שוה פרוטה עדיין נחשב 'דבר שיש לו מתירין' מפני